КОМПЕТЕНТНІСНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

COMPETENCE BASES OF PEDAGOGICAL PROCESS

УДК 378.011.3-051:[001.814:005.336.2]

Ольга Ярошенко

ORCID iD 0000-0003-1555-0526

доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
завідувач відділу інтеграції вищої освіти і науки,
Інститут вищої освіти НАПН України,
вул. Бастіонна, 9, 01014 Київ, Україна,
yaroshenko_o@ukr.net

РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ЦІЛЕСПРЯМОВАНИЙ ПРОЦЕС ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА

У статті з позиції професійного розвитку науково-педагогічних працівників розглянуто генезу їхньої дослідницької компетентності. Розвиток дослідницької компетентності науково-педагогічних працівників схарактеризовано як цілеспрямований процес. У ньому послідовно, але дискретно відбуваються зміни, що дозволяють виокремити такі етапи: пропедевтичний, започаткування, становлення, продуктивного розвитку, створення наукової школи науково-педагогічного працівника. При цьому не відхиляється можливість існування етапу стагнації – дослідницького вигорання. Детально розглянуто суть кожного з етапів та зазначено результати розвитку дослідницької компетентності по завершенні кожного з них.

Акцентовано на сучасних умовах розвитку дослідницької компетентності науково-педагогічного працівника у зв'язку з імплементацією Законів України «Про вищу освіту» і «Про освіту», ролі формальної, неформальної, інформальної освіти у розвитку дослідницької компетентності науково-педагогічного працівника. порушено питання значення наукової освіти школярів як старту для розвитку дослідницької компетентності особистості.

Ключові слова: дослідницька компетентність; етапи розвитку дослідницької компетентності науково-педагогічних працівників; науково-педагогічний працівник; наукова освіта; рівні вищої освіти; розвиток; формальна, неформальна, інформальна освіта.

<https://doi.org/10.28925/2078-1687.2019.3-4.3744>

Вступ. Професійний розвиток науково-педагогічних працівників законодавчо передбачений нормативними документами, що стосуються вищої освіти. Так, Законом України «Про освіту» (2017) визначено, що професійний розвиток науково-педагогічних працівників «передбачає постійну самоосвіту, участь у програмах підвищення кваліфікації та будь-які

інші види і форми професійного зростання. Заклади освіти, в яких працюють педагогічні та науково-педагогічні працівники, сприяють їхньому професійному розвитку та підвищенню кваліфікації» (ст. 59).

Концепція розвитку педагогічної освіти (2018 р.) налаштовує науково-педагогічних працівників закладів вищої педагогічної освіти на активний розвиток дослідницької компетентності, адже їм доведеться долати зазна-

чені в Концепції «загально визнані перешкоди створенню якісної системи підготовки та професійного розвитку педагогів: розпорошення відповідальності між різними інституціями за різні етапи становлення й професійного розвитку педагога; проблеми поєднання в програмі підготовки опанування обраної предметної спеціальності з аспектами її викладання, а також урахування міждисциплінарних зв'язків; недостатня обізнаність педагога з методами дослідницької діяльності на рівні свого робочого місця або відсутність усвідомлення її необхідності».

Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» (2019) одним із завдань підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників окреслено «удосконалення раніше набутих та/або набуття нових компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань з урахуванням вимог відповідного професійного стандарту (у разі його наявності)».

За результатами дослідження «Компетенції викладачів вищої школи в добу змін: діагностика та аналітика», виконаного колективом авторів у Київському університеті імені Бориса Грінченка (2018), «необхідність такого уміння, як здатність поєднувати діяльність викладача і науковця, організовувати навчання студентів на основі досліджень визнає понад половина респондентів (51,2 %). Якщо врахувати, що 43,20 % з них відповіли, що вони швидше погоджуються з цим твердженням, то 94,4 % опитаних цілком погодилися» (с. 48). Це засвідчує, що науково-педагогічні працівники мають високу мотивацію до розвитку дослідницької компетентності і до «використання в освітньому процесі найновіших результатів наукових досліджень у щоденній практиці» (Компетенції викладачів вищої школи в добу змін: діагностика та аналітика, 2018, с. 48).

Як засвідчив аналіз останніх досліджень і публікацій, професійний розвиток науково-педагогічних працівників все частіше стає предметом наукових розвідок учених. Н. Муқан (2013) у своїй науковій праці дійшла висновку, що «неперервний професійний розвиток – важливий компонент фахової діяльності науково-педагогічних працівників», і що «професійний розвиток слугує засобом заохочення талановитих спеціалістів різних галузей науки і народного господарства до педагогічної професії». Відзначає дослідниця й те, що в закладах вищої освіти США «особливу увагу приділяють розвитку науки та екстраполяції результатів

наукових досліджень як у навчальний процес, так і в різні галузі економіки» (с. 383).

Н. Мирончук (2018) розкриває суспільні виклики щодо професійної діяльності науково-педагогічних працівників та проблеми змісту їхньої підготовки, наголошуючи, що «неодмінною умовою професійної діяльності викладача вищої школи є його наукова діяльність і спілкування. Система наукових комунікацій і теоретично-практичне вивчення питань, які стосуються його наукових інтересів, надають викладачеві знання про дослідників цієї проблеми, її критичну оцінку, наявність розробок досліджуваного поля й створюють передумови для більш глибокого її вивчення» (с. 156–157). У поглядах авторки на порушену проблему імпонує те, що вона переймається питаннями кар'єрного зростання молодих викладачів: «Формами підвищення рівня наукових теоретичних та практичних знань і умінь молодих викладачів, особливо тих, хто є фахівцями в різних наукових галузях знань, але не мають педагогічної освіти, є науково-методичні семінари, навчання в школах молодого викладача, спеціальні курси (Мирончук, 2018, с. 163).

В. Ільчук (2016) одним з основних напрямів розвитку індивідуальної самоосвіти викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах називає науково-дослідницьку роботу над реалізацією індивідуальної науково-методичної проблеми (с. 145).

В. Дрижак і С. Єрмак (2018) з професійним розвитком науково-педагогічних працівників пов'язують забезпечення якості вищої освіти, проте більшою мірою акцентують увагу на нормативно-правових засадах підвищення їхньої кваліфікації, сформульованих у Законах України «Про вищу освіту», «Про освіту» і не порушують питання розвитку дослідницької компетентності.

У науковому і практичному сенсі для успішного професійного розвитку науково-педагогічних працівників важливо теоретично обґрунтувати й організаційно забезпечити розвиток дослідницької компетентності науково-педагогічних працівників. Між тим, незважаючи на наукову і практичну значущість розвитку дослідницької компетентності науково-педагогічних працівників, дотепер не було проведено системних досліджень з розроблення теоретичних основ цього процесу. Зазначене детермінувало потребу у з'ясуванні послідовності змін, що відбуваються у розвитку дослідницької компетентності науково-педагогічних працівників. На особистісному рівні це має значення для самореалізації науково-педагогічного пра-

цівника, на інституційному – для моніторингу професійного росту тих, хто навчає здобувачів вищої освіти, та управління підвищенням кваліфікації науково-педагогічних працівників.

Метою статті є розкриття обґрунтованих за результатами проведеного наукового дослідження теоретичних основ розвитку дослідницької компетентності як цілісного і динамічного процесу, що відбувається поетапно та характеризується відмінностями результатів, досягнутих на кожному з етапів.

Етапи розвитку дослідницької компетентності науково-педагогічного працівника. Науковий концепт «дослідницької компетентності науково-педагогічного працівника» вже був висвітлений у наших працях (Теоретичні основи і технологія професійного розвитку науково-педагогічних працівників університетів в умовах інтеграції вищої освіти і науки, 2017; Ярошенко, 2018). Наголосимо, що досліджувана нами особистісна якість науково-педагогічного працівника носить не статичний, а динамічний характер, її формування має дискретний характер і відбувається в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти.

Узагальнення результатів аналізу літературних джерел, вивчення вітчизняних і зарубіжних практик дозволило виокремити та схарактеризувати процес розвитку дослідницької компетентності як сукупність послідовних етапів: започаткування, становлення, продуктивного розвитку, створення наукової школи науково-педагогічного працівника. Не виключаємо можливість настання після будь-якого із перелічених етапів етапу стагнації (наукового вигорання), на якому призупиняється поступальний розвиток досліджуваного феномену.

Пропедевтичний етап дослідницької компетентності науково-педагогічного працівника припадає на роки здобуття ним повної середньої освіти та вищої освіти на початковому та першому (бакалаврському) рівні. Власне, в середній освіті на цьому етапі відбувається розвиток особистості і формуються ключові та предметні компетентності, які у подальшому визначають майбутній фах здобувача вищої освіти. Сучасна середня освіта створює належні умови для пропедевтики дослідницької компетентності, оскільки розбудова Нової української школи акцентована на реалізації діяльнісного підходу у навчанні школярів. Він, як відомо, передбачає широке використання дослідницького методу під час виконання навчальних проєктів, проведення лабораторних дослідів і практичних робіт, виконання практикумів, проблемних завдань тощо. Тобто на-

буває поширення наукова освіта (science education), мета якої полягає у «навчанні учня мислити як науковець та новатор... щоб виплекати нову генерацію науковців, базуючись на певних методиках, методах, формах навчання та навчальному змісті» (Бабійчук, 2018, с. 61). Немає сумніву, що передбачене Законом України «Про освіту» (2017) функціонування наукових ліцеїв створить належні умови для реалізації наукової освіти, наскрізні лінії якої «відповідають базисним компонентам наукової діяльності, вони проходять через всі ступені освіти в своєму динамічному розвитку, маючи закономірності, зумовлені віковими особливостями учнів. З урахуванням зазначеної специфіки розбудовується педагогічна система розвитку здібностей до наукової творчості» (Поліхун та інші, 2018, с. 187).

Окрім урочних занять, формуванню дослідницьких умінь школярів сприяють гурткова робота, проведення експериментальних турів шкільних предметних олімпіад тощо. У розвитку дослідницької компетентності на окрему увагу заслуговує діяльність Малої академії наук (МАН), що вже 70 років успішно функціонує як унікальна освітня система з організації і координації науково-дослідницької діяльності учнів, забезпечуючи умови для інтелектуального, духовного, творчого розвитку та професійного самовизначення учнів, нарощування наукового потенціалу країни» (Мала академія наук, офіційний веб-сайт). Про різнобічність наукових уподобань учнів МАН свідчить те, що вони надають перевагу науково-дослідницькій діяльності у галузях філології та мистецтвознавства (25%), хімії та біології, екології й аграрних наук (23%), історії та географії (20%). Дещо менше дітей навчається у секціях наукових відділень математики (10%), комп'ютерних наук (7%), фізики і астрономії (6%), технічних наук (4%) (Мала академія наук, офіційний веб-сайт).

Здобувачі вищої освіти на початковому і бакалаврському рівнях виконують навчально-наукову роботу, передбачену освітніми програмами, ініціативно долучаються до виконання ініціативних короткотривалих досліджень. Відтак, закріплюються знання і вміння щодо дослідницької діяльності, сформовані у школі, відбувається подальше формування дослідницької компетентності. Одним з важливих результатів цього етапу є сформованість мотивації бакалаврів до дослідницької діяльності під час навчання на магістерському рівні.

Як етап започаткування дослідницької компетентності науково-педагогічного працівника

розглядаємо період його навчання та магістерському рівнях вищої освіти. «Другий (магістерський) рівень вищої освіти передбачає здобуття особою... загальних засад методології наукової та/або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної. Освітньо-наукова програма магістра обов'язково включає дослідницьку (наукову) компоненту обсягом не менше 30 відсотків» (Закон «Про вищу освіту», 2014, ст. 5).

Під час навчання в магістратурі студенти виконують різноманітну обов'язкову навчально-наукову роботу (підготовка рефератів і доповідей, написання курсових робіт, виконання дослідження за темою магістерської роботи, участь у наукових конференціях тощо), проходять наукову практику. Крім цього, здобувачі вищої освіти беруть участь у науковій роботі кафедр, проблемних груп, наукових гуртків, олімпіадах тощо). Мобільність, що стала невід'ємною рисою вищої освіти, розширює можливості участі вітчизняних студентів у наукових дослідженнях за міжнародними програмами.

На відміну від першого етапу розвитку дослідницької компетентності, результатом цього етапу є захист результатів власного наукового дослідження, представленого у формі кваліфікаційної роботи. Національною рамкою кваліфікацій України (2011) визначено, що для роботи науково-педагогічним працівником необхідно мати ступінь не нижче магістра. Здобуті магістрами знання і вміння, сформовані здатності і цінності щодо дослідницької діяльності дозволяють їм приступити до виконання посадових обов'язків викладача, в тому числі і в частині наукової роботи. Тож випускники магістратури можуть бути призначені на посади асистента чи викладача і проводити практичні заняття. Подальша викладацька робота буде мотивувати їх до кар'єрного зростання, потребує здобуття наукового ступеня доктора філософії. З 2016/2017 навчального року це можливо за умови продовження навчання на третьому, (освітньо-науковому) рівні вищої освіти.

Освітньо-науковий рівень вищої освіти повністю спрямований на проведення наукових досліджень. Цей рівень вищої освіти передбачає здобуття особою «теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної

діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення» (Закон України «Про вищу освіту», 2014, ст. 5) і є етапом цілеспрямованого розвитку дослідницької компетентності. Результатом розвитку дослідницької компетентності науково-педагогічного працівника на цьому етапі стає захист кандидатської дисертації і здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Четвертий етап – етап продуктивної реалізації науково-педагогічним працівником дослідницької компетентності у професійній діяльності – розпочинається після захисту кандидатської дисертації. На цьому етапі можливе також навчання у докторантурі чи самостійне виконання наукового дослідження з подальшим захистом докторської дисертації. На цьому етапі науково-педагогічним працівникам присвоюють вчені звання доцент і професора.

На етапі продуктивної реалізації дослідницької компетентності науково-педагогічний працівник поєднує викладацьку діяльність з науковою, використовує одержані ним та іншими вченими наукові результати в освітньому процесі, організовує дослідницьку діяльність здобувачів вищої освіти, керує магістерськими і дисертаційними роботами. Дбаючи про кар'єрне зростання і підвищення професіоналізму, бере участь у дослідженнях кафедри, проведенні досліджень за міжнародними угодами та на грантовій основі.

Висока мотивація дослідницької діяльності сприяє тому, що найуспішніші науково-педагогічні працівники, котрі досягли вагомих наукових результатів і наукового визнання у державі та за її межами, керували і продовжують керувати дисертаційними дослідженнями, створюють наукову школу.

Будучи осередком наукової думки, наукова школа науково-педагогічного працівника об'єднує різні категорії дослідників – починаючи зі студентів і завершуючи докторами наук, підготовленими під керівництвом ученого. «Унікальність наукової школи вченого, який працює науково-педагогічним працівником, полягає в тому, що вона є дієвою формою організації науки в університетах й виконує такі основні функції:

- продукує ідеї, одержує нові знання, що стосуються як досліджуваної наукової галузі, так і впровадження результатів дослідницької діяльності в освітній процес;
- пропагує наукові досягнення школи в Україні і за її межами; здійснює підготовку докторів філософії й докторів наук;

- налагоджує конструктивні стосунки з представниками інших наукових шкіл;
- дбає про впровадження одержуваних науковою школою результатів;
- береже традиції і примноження цінності, притаманні науковій школі, піклується про наукову зміну» (Ярошенко, Блажко, 2018, с. 244).

Нині університети почали більше дбати про підтримку наукових шкіл. Вважаємо, що на часі є розроблення Міністерством освіти і науки Положення про наукову школу науково-педагогічного працівника. Це дозволить зробити співставними результати різних наукових шкіл, сприятиме поширенню їхніх наукових здобутків.

Висновки. Дослідницька складова є невід'ємною частиною професійної діяльності науково-педагогічного працівника, запорукою його кар'єрного зростання. Процес формування дослідницької компетентності тривалий і нерівномірний. У ньому простежуються такі етапи: пропедевтичний, започаткування, становлення, продуктивної реалізації, створення наукової школи.

Середня та вища освіта передбачають фор-

мування і розвиток дослідницької компетентності тих, хто навчається. Завдяки цьому створюється база для подальшого цілеспрямованого розвитку дослідницької компетентності науково-педагогічного працівника на етапах продуктивної реалізації наукових досліджень та створення наукової школи.

Поетапно розкритий розвиток дослідницької компетентності свідчить, що цей процес відбувається в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти. Якщо на перших етапах домінує формальна освіта, то на етапах продуктивного функціонування й створення наукової школи першість за інформальною освітою. Посилення уваги до підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників підвищує роль неформальної освіти.

Стаття не вичерпує всіх аспектів порушеної наукової проблеми. Подальшими перспективними дослідженнями вбачаємо дослідження взаємозв'язку кар'єрного зростання науково-педагогічного працівника і рівня сформованості його дослідницької компетентності, розроблення критеріїв оцінювання результатів розвитку дослідницької компетентності науково-педагогічних працівників.

Література

- Бабійчук С. Наукова освіта як педагогічний концепт. *Молодь і ринок*. 2018. № 2 (157). С. 60–63. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2018.126827>.
- Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#n10> (дата звернення 17.09.2019).
- Дрижак В. В., Єрмак С. М. Професійний розвиток та підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників як фактор забезпечення якості освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2018. Вип. 153. С. 28–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2018_153_8 (дата звернення 29.08.2018).
- Закон України «Про вищу освіту». 2014. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення 02.09.2018).
- Закон України «Про освіту». 2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3> (дата звернення: 03.09.2019).
- Ільчук В. В. Педагогічні умови професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах. Дис...канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Вінниця, 2016. 254 с.
- Компетенції викладачів вищої школи в добу змін: діагностика та аналітика (за результатами дослідження в Київському університеті імені Бориса Грінченка) / Л. Хоружа, М. Братко, О. Котенко, О. Мельниченко, В. Прошкін. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2018. 92 с.
- Концепція розвитку педагогічної освіти. Затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 1 липня 2018 р. № 776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konserpciyo-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 10.09.2019).
- Мала академія наук України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/derzhavni-centri-pozashkilnoyi-osviti/mala-akademiya-nauk-ukrayini> (дата звернення: 03.09.2019).
- Мирончук Н. М. Професійна діяльність викладача вищої школи: суспільні виклики та проблеми

- змісту підготовки. *Професійна освіта: андрагогічний підхід: монографія* / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2018. С. 146–172.
- Мукан Н. Професійний розвиток науково-педагогічних працівників університетів: досвід США. *Педагогічна освіта і наука в умовах класичного університету: традиції, проблеми, перспективи: Збірник наукових праць* / За ред. Євтуха М., Герцюка Д., Шмидта К. Київ – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. Т. 1: Підготовка педагогічних кадрів у вищій школі: виклики, проблеми, динаміка змін. С. 380–387. URL: http://pedagogy.lnu.edu.ua/departments/pedagogika/periodic/pedos3t/tom1/40_mukan.pdf (дата звернення: 10.09.2019).
- Поліхун Н. І., Сліпучіна І. А., Чернецький І. С. Наукова освіта як інновація в системі освіти України. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка. 2018. Випуск 168. С. 186–189.
- Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF> (дата звернення 29.08.2018).
- Теоретичні основи і технологія професійного розвитку науково-педагогічних працівників університетів в умовах інтеграції вищої освіти і науки: препринт (аналітичні матеріали); у 2-х частинах / Авторський колектив: О. Бульвінська, Н. Дівінська, Н. Дяченко, О. Жабенко, І. Линьова, Ю. Скиба, Г. Чорнойван, О. Ярошенко; за ред. О. Ярошенко. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2017. Ч. 1. 131 с. URL: / <https://ihed.org.ua/publications/> (дата звернення 29.08.2018).
- Ярошенко О. Теоретичні основи розвитку дослідницької компетентності науково-педагогічних працівників в умовах інтеграції вищої освіти і науки. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*. 2018. № 1 (5). С. 26–36. DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2018-5-1-26-36>.
- Ярошенко, О. Г., Блажко О. А. Дослідницький потенціал наукової школи вченого: становлення, розвиток, здобутки. *Педагогічні науки. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2018. Випуск 4 (95). С. 243–247.

References

- Babijchuk, S. (2018). Naukova osvita yak pedagogichnij koncept [Science education as a pedagogical concept]. *Molod i rinok*, 2 (157), 60–63. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2018.126827> (ukr).
- Deyaki pitannya pidvishennya kvalifikaciyi pedagogichnih i naukovo-pedagogichnih pracivnikov. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 21 serpnia 2019 r. № 800* [Some issues of professional development of pedagogical and scientific-pedagogical workers. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 21 August 2019 № 800]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#n10> (ukr).
- Drizhak, V. V., Yermak, S. M. (2018). Profesijnij rozvitok ta pidvishennya kvalifikaciyi pedagogichnih ta naukovo-pedagogichnih pracivnikov yak faktor zabezpechennya yakosti osviti [Professional Development and Qualification Improvement of Pedagogical and Scientific Pedagogical Specialists as a Factor of Providing Quality in Education]. *Visnik Chernigivskogo nacionalnogo pedagogichnogo universitetu. Seriya: Pedagogichni nauki*, 153, 28–31 (ukr).
- Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine On Higher Education] (2014). Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (ukr).
- Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [The Law of Ukraine On Education]. (2017). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3> (ukr).
- Ilchuk, V. V. (2016). *Pedagogichni umovi profesijnogo samorozvitku vkladachiv fahovih disciplin u vishih agrarnih navchalnih zakladah. Candidate's thesis: 13.00.04*. Vinnytsia, Ukraine (ukr).
- Horuzha, L., Bratko, M., Kotenko, O., Melnichenko, O., Proshkin V. (2018). *Kompetenciyyi vkladachiv vishoyi shkoli v dobu zmin: diagnostika ta analitika (za rezultatami doslidzhennya v Kiyivskomu universiteti imeni Borisa Grinchenka)* [Competencies of Higher Education Teachers in the Age of Change: Diagnosis and Analytics (Based on the Study at the Boris Grinchenko Kyiv University)]. Kyiv, Ukraine: KUBG (ukr).
- Koncepciya rozvitku pedagogichnoyi osviti. *Zatverdzheno Nakazom Ministerstva osviti i nauki Ukrayini vid 1 lipnya 2018 r. № 776* [The concept of development of teacher education. Approved by the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine from July 1, 2018 № 776]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (ukr).

- Mala akademiya nauk Ukrainy. Ofitsijnij veb-sajt [Junior Academy of Sciences of Ukraine. Official website]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/derzhavni-centri-pozashkilnoi-osviti/mala-akademiya-nauk-ukrayini> (ukr).*
- Mironchuk, N. M. (2018). Profesijna diyalnist vkladacha vishoyi shkoli: suspilni vikliki ta problemi zmistu pidgotovki [Professional High School Teacher Activity: Community Challenges and Content Challenges]. In: O. A. Dubasenyuk (Ed.), *Profesijna osvita: andragogichnij pidhid: monografiya* (pp. 146–172). Zhitomir Ukraine: Vid. O. O. Yevenok (ukr).
- Mukan, N. (2013). Profesijnij rozvitok naukovogo-pedagogichnih pracivnikiv universitetiv: dosvid SSHa [University Staff Professional Development: the USA Experience]. *Pedagogichna osvita i nauka v umovah klasichnogo universitetu: tradicii, problemi, perspektivi: Zbirnik naukovih prac / M. Yevtuh, D. Gercyuk, K. Shmidt* (Eds.). Kyiv – Lviv: LNU imeni Ivana Franka, Vol. 1: Pidgotovka pedagogichnih kadriv u vishij shkoli: vikliki, problemi, dinamika zmin, 380–387 (ukr).
- Polihun, N. I., Slipuhina, I. A., Chernetckiy, I. S. (2018). Naukova osvita yak innovaciya v sistemi osviti Ukrayini [Scientific education as an innovation in the education system of Ukraine]. *Naukovi zapiski. Seriya: Pedagogichni nauki. Kropivnickij: RVV CDPU im. V. Vinnichenka*, 168, 186–189 (ukr).
- Pro zatverdzhennya Nacionalnoyi ramki kvalifikacij: postanova Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 23 listopada 2011 r. № 1341 [On approval of the National Qualifications Framework: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of November 13, 2011. № 1341]. Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF> (ukr).*
- Yaroshenko, O. (Ed.), Bulvinska, O., Divinska, N., Dyachenko, N., Zhabenko, O., Linova, I., Skiba, Yu., Chornojvan, G. (2017). *Teoretichni osnovi i tehnologiya profesijnogo rozvitku naukovogo-pedagogichnih pracivnikiv universitetiv v umovah integraciyi vishoyi osviti i nauki: preprint (analitichni materialy); u 2-h chastinah [Theoretical bases and technology of professional development of academic staff of universities in the conditions of integration of higher education and science: preprint (analytical materials); in 2 parts]. Kyiv, Ukraine: Institut vishoyi osviti NAPN Ukrayini. Vol. 1. Retrieved from / <https://ihed.org.ua/publications/> (ukr).*
- Yaroshenko, O. G. (2018). Teoretichni osnovi rozvitku doslidnickoyi kompetentnosti naukovogo-pedagogichnih pracivnikiv v umovah integraciyi vishoyi osviti i nauki [Theoretical bases for academics' research competence development under the conditions of higher education and science integration]. *Mizhnarodnij naukovij zhurnal «Universiteti i liderstvo»*, 1 (5), 26–36. DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2018-5-1-26-36> (ukr).
- Yaroshenko, O. G., Blazhko, O. A. (2018). Doslidnickij potencial naukovoyi shkoli vchenogo: stanovlennya, rozvitok, zdobutki [Research potential of the scientific school of the scientist: formation, development, achievements]. *Pedagogichni nauki. Visnik Zhitomirskogo derzhavnogo universitetu imeni Ivana Franka*, 4 (95), 243–247 (ukr).

РАЗВИТИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ КАК ЦЕЛЕНАПРАВЛЕННЫЙ ПРОЦЕСС ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РОСТА НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ

Ярошенко Ольга,

доктор педагогических наук, профессор, член-корреспондент НАПН Украины,
заведующая отделом интеграции высшего образования и науки,

Институт высшего образования НАПН Украины,
Бастионная, 9, 01014 Киев, Украина, yaroshenko_o@ukr.net

В статье с позиции профессионального развития научно-педагогических работников рассмотрен генезис их исследовательской компетентности. Развитие исследовательской компетентности научно-педагогических работников охарактеризовано как целенаправленный процесс. В нем последовательно, но дискретно происходят изменения, позволяющие выделить следующие этапы: пропедевтический, начальный, становления, продуктивного развития, создания научной школы научно-педагогического работника. При этом рассматривается возможность существования этапа стагнации – исследовательского выгорания. Детально рассмотрены сущность каждого из этапов и указаны результаты развития исследовательской компетентности по завершении каждого из них.

В современных условиях развития исследовательской компетентности научно-педагогического работника в связи с выполнением Законов Украины «О высшем образовании» и «Об образовании» акцентирована роль формального, неформального, информального образования в развитии исследовательской компетентности научно-педагогического работника. Поставлен вопрос значения научного образования школьников как старта для развития исследовательской компетентности личности.

Ключевые слова: исследовательская компетентность; научное образование; научно-педагогический работник; развитие; уровни высшего образования; формальное, неформальное, информальное образование; этапы развития исследовательской компетентности научно-педагогических работников;

DEVELOPMENT OF RESEARCH COMPETENCE AS A PURPOSEFUL PROCESS OF PROFESSIONAL GROWTH OF SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL STAFF

Yaroshenko Olga,
Doctor of Science (Pedagogy), Professor,
Corresponding Member of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine,
Head of Department of Integration of Higher Education and Science,
Institute of Higher Education of NAES of Ukraine,
9 Bastionna Str., 01014 Kiev, Ukraine, yaroshenko_o@ukr.net

In the article from the side of the professional development of scientific and pedagogical workers the genesis of their researcher competence had been overviewed. This personal characteristic of the scientific and pedagogical staff has not static, but dynamic character, and its formation has a discrete character and appears in conditions of formal, non-formal and informal cases. The development of the researcher competence of the scientific and pedagogical staff has been characterized as focused process. Inside of it, we can see the consecutive, but discrete appearance of the changes that can help to produce the following stages: propaedeutic, institutions, formation of productive development and creation of the scientific schools of the scientific and pedagogical staff. At the same time, the stagnation stage might exist – the research burnout. In details had been overviewed the meaning of each stage and at the end, the results had been recorded of the development researcher competence. The modern conditions of the development of researcher competence of the scientific and pedagogical staff were highlighted, because of the Laws of Ukraine On Higher Education and On Education, the role of formal, non-formal, and informal education in the development of the researcher competence of the scientific and pedagogical staff. There is a question about meaning of scientific education of the students as a start for the development researcher competence. The following perspective research is the research of interconnection carrier growth of the scientific and pedagogical staff and the level of the formation of his research competence, the development of the graded conditions of the results of development researcher competence of the scientific and pedagogical staff.

Key words: development; formal, non-formal, informal education; level of the high education; researcher competence of the scientific and pedagogical staff; scientific education; stages of the development of researcher competence of the scientific and pedagogical staff.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2019

Прийнято до друку 31.10.2019